

² Daarom is deze T. in onze taal de *verhalende T.*, (tempus historicum) waarvan men zich in een aaneengeschakeld verslag van gebeurtenissen bedient, om den lezer of hoorder van het eene tot het andere als 't ware rond te leiden.

³ Het wkw. *is* heeft in de tweede zinsuede blijkbaar de kracht van *zijn zal*, en verplaatst ons dus in eene toekomst, waarvan gezegd wordt, dat het *verkwisten der middelen*, dat voor dengenen die hier spreekt ook nog aanstaande is, dan reeds verl. zal zijn.

Persoon en getal.

209. Door personen in een wkw. verstaat men die veranderingen van uitg. waardoor de eerste, tweede, of derde persoon als onderw. der zegging wordt voorgesteld;* door het getal wordt aangewezen of het onderw. der zegging één of meer is: *Indien gij die menschen kent gelijk ik ze ken, dan weet gij ook dat zij uwe vrienden niet zijn; want een vriend kan zoo niet handelen.*

TIENDE HOOFDSTUK:

VERVOEGING VAN GELIJKVLOEIJENDE WERKWOORDEN.

Eenvoudige en zamengestelde tijden.

210. Uit de lijst der tijden § 207 opgegeven, blijkt, dat wij er slechts twee hebben die door verandering aan het wkw. zelf worden uitgedrukt, te weten den tegenw. en den onvolm. verl. T.; terwijl de overige met behulp van een ander wkw., daarom hulpw. genoemd, omschreven worden. Vandaar de verdeeling in eenvoudige en zamengestelde tijden.

Verder kunnen wij in de gezegde lijst opmerken, dat wij, om de zamengest. tijden te vormen, benevens het hulpw. noodig hebben de onbep. W. en het verl. deelw. van het hoofdwkw.

Waar het in de vervoeging voornamelijk op aan komt.

211. Uit het bovenstaande zal blijken dat wij, om een wkw. te vervoegen, de onbep. W., den tegenw. en den onvolm. verl. T. der Aant. en Aanv. WW, en het verl. Deelw. kennen moeten. Al het overige is omschrijving, en blijft voor alle wkw. hetzelfde.

* Het onderscheid der personen is in de behandeling der voornwn. § 169 aangewezen.

De vervoeging regelmatig.

212. De vervoeging van Nederd. wkw. is zeer regelmatig, het zij wij de gelijk- of de ongelijkvloeiende beschouwen. Wij zullen met gelijkvl. als verre weg de talrijkste klasse,¹ de leer der vervoeging openen.

¹ Volgens Ten Kate zouden de gelijkvl. tot de ongelijkvl. wkw. staan als tien tot één. Het verschil moet nu nog grooter wezen dan in zijn tijd, want al de wkw. waarmede onze taal sedert verrijkt is, zijn gelijkvl. Immers zouden nieuw gesmede ongelijkvl. wkw. ons al te vreemd in de ooren klinken; om van andere redenen daar wij in het Hoofdst. over afleiding wellicht op terugkomen, hier niet gewagen. Zie Ten Kate Aenl. enz. D. I. bl. 545.

Regelmaat der vervoeging van gelijkvl. wkw.

213. *Onbepaalde Wijs.*

Leeren.

Aantoonende Wijs.

Tegenw. T.

Onvolm. verl. T.

Enkelv.

Meerv.

Enkelv.

Meerv.

Ik leer

Wij leeren

Ik leerde

Wij leerden

Gij leert

Gij leert

Gij leerdet

Gij leerdet

Hij, zij, het
leert

Zij leeren

Hij, zij, het
leerde

Zij leerden

Gebiedende Wijs.

Enkelv.

Leer

Meerv.

Leert

Aanvoegende Wijs.

Tegenw. Tijd.

Enkelv.

Meerv.

Ik leere

Wij leeren

Gij leeret

Gij leeret

Hij enz. leere

Zij leeren

Onvolm. verl. Tijd.

Gelijk in de Aant. Wijs.

Deelwoorden.

Tegenw.

Verl.

Leerende

Geleerd

Toelichting van het bovenstaande voorbeeld.

214. Alle vervoeging gaat uit van den wortel, welke is de onbep. W. ontgaan van haren uitg. *en*.

De uitgg. der vervoeging, (de deelww. daar gelaten) zijn *t*, *n*, *de* en *e*. Zie hier hunne beteekenis.

T is in de Aant. en Aanv. W. 2. pers. enkelv. en

meerv. in beide tijden; en in de Aant. W. ook 3. pers. enkelv. van den tegenw. tijd.¹ In de geb. W. is zij kenmerk van het meerv.

N is altijd teeken des mrv. voor 1. en 3. pers.

De is kenmerk van het verl., en neemt, ter aanduiding van pers. of get., *t* of *n* achter zich; maar in de 1. en 3. pers. enkelv. staat deze uitg. zonder toevoegsel.

E is thans² kenmerk der aanv. W., en dult wel de *t* als teeken des 2. maar niet als teeken des 3. pers. achter zich.

Zoo heeft ieder uitg. dan eene bijzondere verrigting: *t* duidt den pers. aan, *n* het get., *de* den T., en *e* de W.

Wat de deelww. betreft, heeft het tegenw. *ende* achter den wortel, en het verl. *d* benevens het voorvoegsel *ge*.

¹ Het is zeker in het oog loopend dat de *t* in dit enkele geval als uitg. van den 3 pers. voorkomt; want in den verl. T. en in beide tijden der aanv. W. is zij het niet. Maar of men daarom met Bild. (Sprakl. bl. 140) beweren moet dat de 3. pers. *uit den aard* gelijk is aan den eersten, en dat de *t* hier als een overoud misbruik is aan te merken, dat zijnen oorsprong ontleent uit het verwarren van den 2. met den 3. pers., *door dat de laatste als plegtiger in het aanspreken aangenomen werd*, dat gelooven wij niet; immers zou dit eer het weglaten der *t* in den 2. pers. dan het aannemen daarvan in den 3. ten gevolge moeten hebben. Dat deze *t* in den 3. pers. *overoud* is, daaraan spreekt Bild. de waarheid, want in de verwante taaltakken, gelijk men bij Ten Kate zien kan, vindt men ze eenparig, beginnende met het Moeso-Gottisch van de vierde eeuw, en vervolgens in het Frank-Duitsch, Angelsaxisch enz.

² Wij zeggen met voorbedacht *thans*, want eertijds was zij tot verzachting der uitspr. ook in de aant. W. gebruikelijk, en wanneer het vnmw. van den 1. pers. in den ouden brievenstijl weg blijft, komt de verzachtende *e* in de plaats: *zende u bij dezen; verblijf met achting* enz. Zelfs in den uitg. en der Onb. W. schijnt de *e* veeleer tot den wortel des wkws. dan tot den uitg. te behooren, en niet zelden kwam er nog eene *e* achteraan, zoodat men *leerene*, *loopene*, enz. zeide voor *leeren*, *loopen*. Een enkel voorb. van oude vervoeging op het gezag van Ten Kate zal, hopen wij, hier niet onwelkom zijn:

Aant. W. Tegenw. T.		Aanv. W. tegenw. T.	
Enkelv.	Meerv.	Enkelv.	Meerv.
1. <i>Stelle</i>	<i>stellen</i>	<i>stelle</i>	<i>stellen</i>
2. <i>Stellest</i>	<i>stellet</i>	<i>stellet</i>	<i>stellet</i>
3. <i>Stellet</i>	<i>stellen</i>	<i>stelle</i>	<i>stellen</i>

Verl. Tijd voor beide wijzen.

Enkelv.	Meerv.
1. <i>Stellede</i>	<i>stelleden (stellden)</i>
2. <i>Stelledest (stelldest)</i>	<i>stelledet (stelldet)</i>
3. <i>Stellede</i>	<i>stelleden (stellden)</i>

Bijzonderheden de regelm. vervoeging betreffende.

215. In de regelm. vervoeging van gelijkvl. wkww. heeft men nog de volgg. bijzonderheden in acht te nemen:

a. Wanneer de wortel op een' dubbelen medekl. uitgaat, wordt er in eengrepige vormen slechts een enkele

gebezigd : *redden, stikken, krabben* ; *ik red, gij stikt, hij krabt.*

b. Van hier ook dat *s* en *g*, waar zij als verdubbeling van *sch* of *ch* voorkomen, op gelijke wijs worden uitgelaten : *lasschen, visschen, lagchen, pogchen* ; *ik lasch, gij vischt, zij lacht, hij pocht.*

c. Wanneer daarentegen een lange klinker van den wortel op een medekl. komt te stuiten, wordt hij noodzakelijk verdubbeld : *raken, stoken, vegen* ; *ik raak, wij stookten, zij veegt.*

d. In plaats van *de*, als kenmerk van het verl., gebruikt men *te*, wanneer de wortel op *f, k, p, s, t* of *ch* uitgaat : *ik schafte, mikte, knipte, loste, vatte, kuchte.*

e. En waar dit in den onvolm. verl. T. plaats heeft, eindigt ook het verl. deelw. op *t* in plaats van *d* : *geschaft, gemikt* enz.¹

f. Wanneer de wortel op *d* of *t* eindigt, smelt de *d* of *t* van het deelw. daarmede, en ook de *t* als persoons uitg. met de *t* van den wortel ineen : van *wedden, vatten, rusten, pletten* ; komt *gewed, gevat, gij rust, hij plet.*

g. Daarentegen wordt in zulke wkw. de uitg. van den onvolm. verl. T. wel eens schijnbaar² verdubbeld ; en dit geschiedt voornamelijk in de 1. en 3. perss. meerv. die anders met den tegenw. T. gelijkkluidend zouden zijn : *wij vatteden, zij reddeden.*

h. De *j* als overgangskonsonant in de onbep. W. voorkomende vervalt aan het einde, en voor elken uitg. die niet met *e* begint : *plooijen, vleijen, stoeijen*, heeft *plooi, hij vleit, gestoeid* enz.

i. Zoo dikwijls de wortel op *v* of *z* uitgaat, worden dezen, als sluitletters, of voor eenen medekl. in *f* en *s* veranderd : *zweven, razen, wuiven, vreezen*, hebben *zweef, hij raast, zij wuifden, gevreesd* enz.

j. Het voorvoegsel van het verl. deelw. vervalt, wanneer het wkw. reeds een onscheidbaar voorvoegsel heeft : *verkwisten, bezetten* hebben in het deelw. *verkwist, bezet.*³

k. Eindelijk merken wij op dat de gemeenzame taal in eene vragende woordvoeging de *t* van den 2. pers. onderdrukt : *leefje, zieje* ; niet *leeft je, ziet je*. Dit geldt ook van den onvolm. verl. T. buiten de vraag : *je leefde (niet leefdet) toen beter dan nu.*

¹ Van daar de regel, dat men, om te weten of een verl. deelw. op *d* dan wel op *t* uitgaat, den onvolm. verl. T. moet raadplegen. Zoo heeft dan het

deelv. *beloond* eene *d* omdat men in den verl. T. niet *beloonte* maar *beloonde* zegt.

² Wij zeggen *schijnbaar*, want eigenlijk wordt hier de van ouds gebruikelijke verzachtende *e* te baat genomen, om het ineensmelten van den medeklinker des wortels met dien des uitgangs te verhoeden. Het is een middel daar men zich duidelijkshalve met gepaste spaarzaamheid van bedienen kan; maar wie er sierlijkheid in meent te vinden, is zeker een liefhebber van stotteren. Zie hier hoe mannen van smaak ons daarin voorgaan:

Bij v. d. P. lazen wij in het enkelv. *rustede*, *achtede*, en in het mrv. *vatteden*, *verligteden* en zonder inlassching *verstoutten*, bij de Vr.: *hij hatede*, en bij S. St. *vatteden*, *voortzatteden*, en zonder inlassching *bevrijdden*, *kostte*.

³ Voor Kapenaars is deze aanm. niet overbodig; immers hoort men onder hen wel *geverloren*, *gebedaukt* enz., om van *gerloord* in plaats van *verloren*, dat zich tot de minst geoeffende klasse van sprekers bepaalt, niet eens te reppen.

Overgang tot de hulpwoorden.

216. Na aldus de eenv. tijden van het wkw. beschouwd te hebben, zouden wij tot de zamengest. moeten overgaan; maar hiertoe dienen wij vooraf met de hulpww. bekend te worden. Zij zijn vier in getal: *zullen*, *hebben*, *zijn* en *worden*.

Vervoeging van zullen.

217. Onb. W.		Deelww.	
<i>Zullen</i>		Tegenw. <i>zullende</i>	Verl. Ontbreekt
		Aantoonende Wijs.	

Tegenw.		Onvolm. Verl.	
Enkelv.	Meerv.	Enkelv.	Meerv.
Ik <i>zal</i>	Wij <i>zullen</i>	Ik <i>zoude</i> (<i>zou</i>)	Wij <i>zouden</i>
Gij <i>zult</i>	Gij <i>zult</i>	Gij <i>zoudet</i> (<i>zoudt</i>)	Gij <i>zoudet</i> (<i>zoudt</i>)
Hij enz. <i>zal</i>	Zij <i>zullen</i>	Hij enz. <i>zoude</i> (<i>zou</i>)	Zij <i>zouden</i>

Het overige ontbreekt, dewijl *zullen* niet anders dan als hulpw. gebruikt wordt. *Hebben*, *zijn* en *worden* komen ook als hoofdwkw. voor, en hebben daarom eene meer volledige vervoeging, gelijk straks blijken zal.

Vervoeging van hebben.

Onbepaalde Wijs.		
Tegenw.	Verleden.	Toekomend.
<i>Hebben</i>	<i>Gehad hebben</i>	<i>Zullen hebben</i>
Deelwoorden.		
<i>Hebbende</i>	<i>Gehad hebbende</i>	<i>Zullende hebben</i>

Tegenwoordige Tijd.

Aantoonende Wijs.		Aanvoegende Wijs.	
Enkelv.	Meerv.	Enkelv.	Meerv.
Ik <i>heb</i>	Wij <i>hebben</i>	Ik <i>hebbe</i>	Wij <i>hebben</i>

Gij <i>hebt</i>	Gij <i>hebt</i>	Gij <i>hebbet</i>	Gij <i>hebbet</i>
Hij enz. <i>heeft</i>	Zij <i>hebben</i>	Hij enz. <i>hebbe</i>	Zij <i>hebben</i>

Onvolm. verl. Tijd.

Enkelv.	Meerv.	Enkelv.	Meerv.
1. <i>Had</i>	<i>hadden</i>	<i>hadde</i>	<i>hadden</i>
2. <i>Hadt</i>	<i>hadt</i>	<i>haddet</i>	<i>haddet</i>
3. <i>Had</i>	<i>hadden</i>	<i>hadde</i>	<i>hadden</i>

Volm. verl. Tijd.

Ik *heb gehad* enz. Ik *hebbe gehad* enz.

Het is niet anders dan de tegenw. T. met bijvoeging van het verl. deelw.

Meer dan volm. verl. Tijd.

Ik *had gehad* enz. Ik *hadde gehad* enz.

Deze is de onvolm. verl. T. met bijvoeging van het verl. deelw.

Eerste toek. Tijd.

Ik *zal hebben* enz. Ik *zoude hebben* enz.

Deze bestaat uit den tegenw. T. van *zullen*, met de onb. W. van *hebben*. In de aanv. W. is het dus de onvolm. verl. T. van *zullen* met de onb. W. van *hebben*.

Tweede toek. Tijd.

Ik *zal gehad hebben* enz. Ik *zoude gehad hebben* enz.

Tegenw. T. van *zullen* Verl. T. van *zullen* met met den verl. T. der onb. W. van *hebben*. den verl. T. der onb. W. van *hebben*.

Gebiedende Wijs.

Enkelv. *Heb* Meerv. *Hebt*

Vervoeging van zijn.

219. Onbepaalde Wijs.

Tegenw. Verleden. Toekomend.

Zijn of wezen *Geweest zijn* *Zullen zijn of wezen*

Deelwoorden.

Zijnde of wezende *Geweest zijnde* *Zullende zijn of wezen*

Aantoonende W.

Aanvoegende W.

Tegenwoordige Tijd.

Enkelv.	Meerv.	Enkelv.	Meerv.
Ik <i>ben</i>	Wij <i>zijn</i>	Ik <i>zij</i>	Wij <i>zijn</i>
Gij <i>zijt</i>	Gij <i>zijt</i>	Gij <i>zijt</i>	Gij <i>zijt</i>
Hij enz. <i>is</i>	Zij <i>zijn</i>	Hij enz. <i>zij</i>	Zij <i>zijn</i>

Onvolm. verl. Tijd.			
Enkelv.	Meerv.	Enkelv.	Meerv.
1. <i>Was</i>	<i>waren</i>	<i>ware</i>	<i>waren</i>
2. <i>Waart</i>	<i>waart</i>	<i>waret</i>	<i>waret</i>
3. <i>Was</i>	<i>waren</i>	<i>ware</i>	<i>waren</i>

Volm. verl. Tijd.

Ik ben geweest enz. *Ik zij geweest* enz.

Deze tijd bestaat uit den tegenw. T. van *zijn*, met het verl. deelw. van hetzelfde kw.

Meer dan volm. verl. Tijd.

Ik was geweest enz. *Ik ware geweest* enz.

Eerste toek. Tijd.

Ik zal zijn of *wezen* enz. *Ik zoude zijn* of *wezen* enz.

Tweede toek. Tijd.

Ik zal geweest zijn enz. *Ik zoude geweest zijn* enz.

Gebiedende Wijs.

Enkelv. *Wees* Meerv. *Weest* of *zijt*¹

¹ *Zijt* wordt door Bild. (Sprakl. bl. 174) als gebied. W. afgekeurd. De bijbelvertalers gebruikten zoowel het een als het ander: *Weest gijlieden volmaakt* enz. Matth. v. 48; en daarentegen: *Zijt dan daders des woords*. Jac. i. 22. Maar v. d. P. heeft daarvoor *weest*; gelijk ook Matth. vi. 25, 31 en 34.

Vervoeging van worden.

220.

Onbepaalde Wijs.

Tegenw.	Verleden.	Toekomend.
<i>Worden</i>	<i>Geworden zijn</i>	<i>Zullen worden</i>

Deelwoorden.

<i>Wordende</i>	<i>Geworden zijnde</i>	<i>Zullende worden</i>
-----------------	------------------------	------------------------

Aantoonende W.

Aanvoegende W.

Tegenwoordige T.

Enkelv.	Meerv.	Enkelv.	Meerv.
1. <i>Word</i>	<i>worden</i>	<i>worde</i>	<i>worden</i>
2. <i>Wordt</i>	<i>wordt</i>	<i>wordet</i>	<i>wordet</i>
3. <i>Wordt</i>	<i>worden</i>	<i>worde</i>	<i>worden</i>

Onvolm. verl. Tijd.

Enkelv.	Meerv.	Enkelv.	Meerv.
1. <i>Werd</i> of <i>wierd</i>	<i>werden</i> of <i>wierden</i>	<i>werde</i> of <i>wierde</i>	<i>werden</i> of <i>wierden</i>
2. <i>Werdt</i> of <i>wierdt</i>	<i>werdt</i> of <i>wierdt</i>	<i>werdet</i> of <i>wierdet</i>	<i>werdet</i> of <i>wierdet</i>
3. <i>Werd</i> of <i>wierd</i>	<i>werden</i> of <i>wierden</i>	<i>werde</i> of <i>wierde</i>	<i>werden</i> of <i>wierden</i>

Volm. verl. Tijd.

Ik ben geworden enz. *Ik zij geworden enz.*

Meer dan volm. verl. Tijd

Ik was geworden enz. *Ik ware geworden enz.*

Eerste toek. Tijd.

Ik zal worden enz. *Ik zoude worden enz.*

Tweede toek. Tijd.

Ik zal geworden zijn enz. *Ik zoude geworden zijn enz.*

Gebiedende Wijs.

Enkelv. *Word* Meerv. *Wordt*

De bovenstaande hulpww. nader toegelicht.

221. a. De oorspronkelijke beteekenis van *zullen*, gelijk Ten Kate heeft aangetoond, is *schuldig zijn*, (het H. D. *sollen*) maar deze beteekenis heeft thans alleen de tegenw. T., wanneer die als gebied. W. gebruikt wordt: *Gij zult niet stelen.*¹

b. Bij gebrek aan een verl. deelw. kan *zullen* geen zamengest. Tijden hebben. De onb. W. komt nogtans als deelw. voor in zulke spreekwijzen als deze: *Ik heb het zullen doen, maar er is niets van geworden.*

c. De onregelmatigheid van *zijn* laat zich daaruit verklaren, dat de verschillende vormen uit meer dan éénen wortel voortgesproten zijn.²

d. Voor *gij zijt* gebruikt de spraak der beleefdheid *u is*; en de gemeenzame taal *je bent*; maar *wij bennen en zij bennen*, hoe regelmatig ook van *ben* afgeleid, is wel Hollandsch, maar niet van het beste. *Gij waart* is in den omgang stijf; men gebruike naar vereisch der omstandigheden *u was* of *je was*. Als bijv. nmw. zegt men niet *geweest*, maar *gewezen*: *Onze gewezen Gouverneur.*

e. In den grond is er tusschen *werd* en *wierd* geen onderscheid dan hetgeen men dialectverschil noemt; maar wij gelooven dat het thans heerschend gebr., om *wierd* tot de aanv. W. te bepalen, navolging verdient, om dezelfde reden waarom wij *hen* en *hun* in het gebr. onderscheiden.

¹ Deze beteekenis van *schuldig zijn* heeft ook het Eng. *should*, dat door min geöfende vertalers weleens door *zoude* in plaats van *behoorde* overgebracht wordt.

² Dat ik *ben*, *gij zijt* en ik *was* tot verschillende wortels behooren, loopt van zelf in het oog. Wie het uitvoerig betoogd wenschte kan het bij Bild. (Spraakl. bl. 163) vinden.

Kaapsch taaleigen in hulpww.

222. Kapenaars gebruiken dikwijls den meer dan volm. verl. T. van *zijn*, waar de onvolm. verl. T. bedoeld wordt: b.v. A. zegt tegen B.: “*Ik heb u gisteren daar en daar gemist,*” B. antwoordt: “*Geen wonder; ik was ziek geweest.*”

Tegen de Hottentotsche spreekwijzen: *ek is, ek heef, ons het*, in plaats van *ik ben, ik heb, wij hebben*, behoeven wij beschaafde sprekers wel niet te waarschuwen; maar als *aardigheidjes* in het Zuid-Afrikaansche taaleigen, moet er toch in 't voorbijgaan van gerept worden.

Volledige vervoeging van het bedr. en gelijkvl. wkw. leeren.

223. Onbepaalde Wijs.

Tegenw.	Verleden.	Toekomend.
Leeren	Geleerd hebben	Zullen leeren

	Deelwoorden.	
Leerende	Geleerd hebbende	Zullende leeren

Aantoonende W.	Aanvoegende W.
----------------	----------------

Tegenwoordige Tijd.

Ik leer enz. (zie § 213)	Ik leere enz.
--------------------------	---------------

Onvolm. verl. Tijd.

Ik leerde enz.	Ik leerde enz.
----------------	----------------

Volm. verl. Tijd.

Ik heb geleerd	Ik hebbe geleerd enz.
----------------	-----------------------

Meer dan volm. verl. Tijd.

Ik had geleerd	Ik hadde geleerd
----------------	------------------

Eerste toek. Tijd.

Ik zal leeren	Ik zoude (zou) leeren
---------------	-----------------------

Tweede toek. Tijd.

Ik zal geleerd hebben	Ik zoude (zou) geleerd hebben.
-----------------------	--------------------------------

Gebiedende Wijs.

Enkelv. Leer	Meerv. Leert
--------------	--------------

Volledige vervoeging van het onz. en gelijkvl. wkw. groeijen.

224. Onbepaalde Wijs.

Tegenw.	Verleden.	Toekomend.
Groeijen	Gegroeid zijn	Zullen groeijen

Deelwoorden.

Groeijende *Gegroeid zijnde* *Zullende groeijen*

Aantoonende W.

Aanvoegende W.

Tegenwoordige Tijd.

Enkelv.

Meerv.

Enkelv.

Meerv.

Ik groei

Wij groeijen

Ik groeije

Wij groeijen

Gij groeit

Gij groeit

Gij groeijet

Gij groeijet

Hij enz. groeit

Zij groeijen

Hijenz. groeije

Zij groeijen

Onvolm. verl. Tijd.

Voor de Aant. zoo wel als de Aanv. W.

Enkelv.

Meerv.

Ik groeide

Wij groeiden

Gij groeidet

Gij groeidet

Hij groeide

Zij groeiden

Zamengestelde tijden.

Aantoonende W.

Aanvoegende W.

Volm. verl. Tijd.

Ik ben gegroeid

Ik zij gegroeid

Meer dan volm. verl. Tijd.

Ik was gegroeid

Ik ware gegroeid

Eerste Toek. Tijd.

Ik zal groeijen

Ik zoude (zou) groeijen

Tweede Toek. Tijd.

Ik zal gegroeid zijn

Ik zoude (zou) gegroeid zijn

Gebiedende Wijs.

Enkelv. *Groei*

Meerv. *Groeit*

Volledige vervoeging van het lijdelijk wkw. bemind worden.

225.

Onbepaalde Wijs.

Tegenw.

Verleden.

Toekomend.

Bemind worden

*Bemind geworden
zijn*

*Zullen bemind wor-
den*

Deelwoorden.

Bemind wordende

*Bemind geworden
zijnde*

*Zullende bemind
worden*

Aantoonende W.

Aanvoegende W.

Tegenwoordige Tijd.

Ik word bemind

Ik worde bemind

Onvolm. verl. Tijd.

Ik *werd bemind*Ik *wierde bemind*

Volm. verl. Tijd.

Ik *ben bemind geworden*Ik *zij bemind geworden*

Meer dan volm. verl. Tijd.

Ik *was bemind geworden*Ik *ware bemind geworden*

Eerste toek. Tijd.

Ik *zal bemind worden*Ik *zou bemind worden*

Tweede toek. Tijd.

Ik *zal bemind geworden zijn* Ik *zou bemind geworden zijn*

Gebiedende Wijs.

Enkelv. *Word bemind*Meerv. *Wordt bemind*

Toegift op de bovenstaande voorbeelden.

226. a. Met betrekking tot het verl. deelw. van het voorb. *leeren* valt op te merken, dat het toegevoegde *hebbende* dient om den bedrijyenden zin der zeggung uit te drukken. Laat men *hebbende* weg, dan wordt het deelw. lijdelijk. Anders is het gelegen met het toevoegsel *zijnde* in het verl. deelw. van onz. wkww., gelijk in de voorbb. *zijn, worden en groeijen*: dit is bloote omschrijving, en kan daarom dikwijls wegblijven, zonder dat er de zin der zeggung door verandert: *Mager geworden en gegroeid, was hij naauwlijks kenbaar.*

b. Ten aanzien van het voorb. *bemind worden*, maken wij den leerling opmerkzaam, dat het onverdragelijk slepend en langwijlig zou zijn, het lijd. wkww. overal voluit te vervoegen.¹ Meestal wordt *worden* weggelaten in die vormen waarin het hulpw. *zijn* voorkomt. Dus: Onb. W. verl.: *bemind zijn*; verl. deelw.: *bemind zijnde*. Zoo ook in de volm. meer dan volm. verl. en tweede toek. T.T. van de Aant. en Aanv. WW.: *ik ben bemind, ik ware bemind, ik zal bemind zijn* enz.

¹ Deze aanm. bepaalt zich niet tot de taal des omgangs, maar is van algemeene toepassing. Men meene niet dat de deftige spreektrant door grooten omhaal van ww. gekenmerkt wordt, of dat er iets indruk makends in een langen sleep van hulpww. gelegen is: *Wie durft ontkennen, dat wij zelfs toen nog zouden hebben kunnen gered worden zijn, indien wij den eenigen weg des behouds zouden hebben willen bewandelen?* In plaats van *hadden kunnen gered worden*, en *hadden willen bewandelen*.

Verschillend gebruik van *zijn* en *hebben*.

227. Eenige onz. wkww. *verkiezen hebben*, andere

zijn tot hulpw., wederom andere nemen nu eens *hebben* dan weder *zijn*. Door onderlinge vergelijking van de voorbb. van dit gehr. bij Weil., Bild. en andere opgegeven, zijn wij vooreerst tot de volgende besluiten gekomen :

a. *Hebben* staat als hulpw. bij wkww. die eenige bedrijvigheid te kennen geven : *arbeiden, beven, bijstaan, blaffen* enz.¹

b. Bij zulke die een verkeerren in eenen toestand uitdrukken : *lijden, rusten, liggen, staan, leunen, hangen, zitten, wonen, slapen, sluimeren, grenzen* enz.

c. *Zijn* staat als hulpw. bij wkww. die eenen overgang in eenen toestand aanduiden : *rijzen, dalen, vallen, opstaan, groeijen, krimpen, inslapen, ontwaken, stollen, bevriezen, smelten, ontdooijen, sterven, overlijden, verarmen, uittêren, zwellen, verdorren, verwelken, bersten, verzingen, verdrinken, begroeijen* enz.²

d. Van hier dan dat wkww. die eene beweging te kennen geven, met *hebben* vervoegd worden, wanneer de rigting der beweging niet vermeld wordt, maar met *zijn*, wanneer zij uitgedrukt staat ; in het eerste geval toch heeft men het oog op het *bedrijf* als verleden, en in het tweede, op den *overgang* van de eene plaats naar de andere : *Ik heb wat geloopt en gedraafd ! De kinderen hebben eerst gezwommen, toen geloopt en geklauterd ; daarna gesprongen, gerold en getuimeld. De dief is naar de rivier geloopt, en naar den overkant gezwommen ; vervolgens is hij op eene hoogte geklauterd, maar ziende dat men hem op het spoor was, is hij er af gesprongen ; en zijn evenwigt verliezende, is hij voorover getuimeld en naar beneden gerold.*

¹ Weil. geeft van deze soort (Sprakl. bl. 270) eene lijst van meer dan zeventig.

² Men zou deze lijst nog aanmerkelijk kunnen vergrooten. Wij hebben geoordeeld dat wij niet met een klein get. voorbb. volstaan konden, omdat we in de behandeling van deze stoffe van een nieuw beginsel zijn uitgegaan. Vergelijken wij de voorbb. onder b met die onder c opgegeven, dan blijkt het dat *hebben* meer op het *verledene* en *zijn* op het *aanklevende* duidt. Immers wanneer ik zeg : hij heeft *gerust, gestaan, geslapen* enz. dan beschrijf ik den *gewezen toestand* van het onderw. ; maar wanneer ik zeg : hij is *gezwollen, uitgeteerd, verdronken* enz. dan beschrijf ik den toestand waarin het *overgegaan* is en zich nog bevindt.

Een dergelijk onderscheid bij onpers. wkww.

228. In het heeft *geregend, gesneeuwd, gehageld, gedoid, gevoren, gedonderd, geweerlicht* enz. is blijkbare

bedrijvigheid. Daarentegen: *het is gebeurd, voorgevallen, geschied, gelukt, mislukt, goed of kwalijk uitgevallen, gebleken, goed of slecht afgeloopen* enz. geven niet onduidelijk een overgang in eenen toestand te kennen.

Nog twee gevallen waarin hebben verkozen wordt.

229. I. Wanneer een onz. wkw. wederkeerig gebruikt wordt, dan moet het als bedr. aangemerkt en dus ook met *hebben* vervoegd worden: *Ik heb mij moede geloopen of gereden; hij heeft zich stijf gezeten, ziek gelegen, blind gekeken* enz.

II. Wanneer een wkw. oneigentlijk gebruikt wordt: *De kaars heeft gedropen, het vat heeft gelekt, het venster heeft geklemd, het geschut heeft losgebrand, de kraan heeft geloopen*; maar in de eigentlijke beteekenis: *De wijn is uit het vat gelekt, het vet is van de kaars gedropen* enz. Dan ook hier verloochent zich het bovenaangehaalde beginsel niet, dat *zijn* gebruikt wordt, waar een overgang of rigting doorstraalt: *De kaars is afgeloopen of ingebrand, het geheim is uitgelekt, het kind is uitgeslagen, de rekening is opgelopen, het weér is ingeslagen* enz.

Dat er gevallen kunnen voorkomen die naar het opgegeven beginsel niet gemakkelijk te beoordeelen zijn, bekennen wij volgaarne; en dat goede schrijvers, hierin alleen door een donker bewustzijn geleid, wel eens mistasten, is ook niet vreemd. Met de wkw. *beginnen, vergeten* en eenige andere schijnt men *zijn* en *hebben* door elkander te gebruiken. Zie hier eenige voorbb.:

Zoodra was niet de ziekte begonnen een ernstig aanzien te krijgen. B.

De steden waren in magt toegenomen. S. St.

Wij zijn geheel onkundig van alles wat hem op dien togt bejegend heeft.

v. d. P.

Wij willen eindigen gelijk wij begonnen zijn. J. d. V.

De vervoeging van zamengest. wkw.

230. Dit is voor vreemdelingen niet zonder moeilijkheid. Tot meerdere duidelijkheid zullen wij drie klassen van zamenstellingen onderscheiden en afzonderlijk beschouwen, te weten:

A. Zamenstellingen met onafscheidbare voorvoegsels.

B. Met voorzetsels.

C. Met naamwoorden.

De klasse A. bevat wkw. met *be, er, ge, ont, ver* of *her* voorop. In de vervoeging blijven deze voorvoegsels steeds met het wkw. verbonden: *ik begrijp, erlang, geloof, ontdek, verdraag, herzie; heb begrepen, erlangd, geloofd, ontdekt, verdragen, herzien, om te gelooven* enz.

Zamenstellingen met *wan* en *ant* nemen in het deelw. *ge* voorop: *gewanhoopt*, *geantwoord*.

De klasse B. daarentegen neemt het voorvoegsel *ge* in het verl. deelw. en het woordje *te* in de onb. W. tusschen het voorzl. en wkw. in; en stelt in de eenvoud. TT. het voorzl. achter: *Ik loop aan, op, af, in, door, uit; ik ben aan, op, af, in, door, uitgelopen; om aan, op, af enz. te loopen*.

Dan hier ontmoet ons bij de voorzls. *over* en *onder*, en somtijds ook bij *door* en *aan* tweederlei gebr., en wel zoo, dat zij eigenlijk scheidbaar, en oneigentlijk genomen, onscheidbaar zijn:¹

Eigentlijk

Hij heeft ónder gestaan.

Hij heeft de stukken óver gelegd.

Hij is naar den vijand óver geloopt.

Ik heb hem ónder gehouden

De haagdis was ónder den steen gekropen.

De arme man heeft zijn voeten dóor geloopt.

Ik heb er een kogel dóór geschoten.

Zullen zij bij hunnen handel veel óver winnen?

Ik wensch vee áán te koopen.

Wat geef ik er óm?²

Oneigentlijk.

Hij heeft zich onderstáán.

Het stuk is wel overlégd.

Overlóóp het gezegde nog eens met uwe gedachten.

Gij zult mij niet onderhóuden.

Deze man tracht mij te onderkrúipen.

Ik raad u het boek te doorlóopen.

Mijn bijbel is met papier doorschóten.

Mogt onze koning zijn vijanden overwínnen!

De kooper weigert het huis te aanváárdén.

Des Heeren gunst omgéeft ons.

Bij de klasse C. loopt de vervoeging gewoonlijk even eens af als bij de klasse A; zóó namelijk, dat de deelen der zamenst. niet gescheiden worden: *doodverwen*, *dwarsdrijven*, *glimlagchen*, *kortwieken*, hebben ik *doodverw*, *dwarsdrijf* en ik heb *gedoodverwd*, *gedwarsdrijfd*³ *geglimlacht*, *gekortwiekt*, en te *doodverwen* te *dwarsdrijven* enz., zoo ook *weerlichten*, *liefkozen*, *handhaven*, *vrijbuiten*, *vrijwaren*. In zamenstellingen met *mis* en *vol* heeft men zich voor vergissingen te wachten, die ontstaan kunnen door als zamenst. te beschouwen wat geen

zamenst. is. Men onderscheide b. v. : *volmáken* en *vól maken*, *voldóen* en *vól doen*, *misdoén* en *mís doen* : *Wie zich zelven ligt voldoet, loopt gevaar van dikwijls te misdoen, en heeft weinig kans om zich te volmaken. Hij wilde het getal vol maken, maar deed het mis.*⁴

¹ Bij eene juiste uitspr. kan men dadelijk weten of het voorzl. in de samenst. scheidb. of onscheidb. is. In het eerste geval heeft het den klemtoon ; in het tweede, valt deze op het wkw.

² Het laatste voorb. *wat geef ik er om?* is, streng genomen, geene samenst. want men zegt niet in dien zin *ómgeven*, gelijk men *aánkoope*n, *ó*verwinnen enz. zegt. Het dient alleen tot opheldering van het tegenovergestelde *omgév*en. Een dergelijk onderscheid is er tusschen *wé*der spreken en *wederspré*ken dat is *tegenspreken*, *ó*ver *tuigen* en *overtuigen*. Dat heeft die predikant niet geweten, die, aan de verdeeling van zijne stof gekomen, beloofde eene poging te zullen aanwenden, om zijne hoorders *ó*ver *te tuigen*. Bij *aánbid*den, waarvoor men ook *aanbíd*den hoort, schijnt het gebr. verdeeld ; maar het laatste mag dichterlijke vrijheid zijn, gelijk b. v. in het eerste onzer Evang. Gezz. “*Aanbidt den Vader*, enz.” Ten minste, in navolging hiervan te zeggen : *wij aanroepen U*, is strijdig met het taalgebr. : *Roept mij aan in den dag der benaauwdheid*, heet het (Ps. l. 15,) *niet aanroep mij*. In *á*chterklappen heeft het onscheid. voorzl. den klemtoon, maar in *á*chternólgén het wkw. In samenstellingen met *om* beslist de beteekenis van het voorzl. ; geeft het een insluiten te kennen dan is het onafscheidelijk, maar anders niet : *De stad is ommuurd*, *omlegd* enz. *Ik omgórd* of *omhang* mij met een zwaard, *ik gord* of *hang mijn zwaard om* ; *ik spít* den akker *om* enz.

³ Zie Kinker Beoord. enz. In *dwarsdrijven* en *glimlagchen* hebben wij twee voorbb. van ongelijkvl wkw. die in de samenst. gelijkvl. worden.

⁴ Zoo zegt men dat iemand *mismaakt*, *misdeeld* (niet *misgedeeld*) is ; dat hij zich *misdrugen*, *misgíst*, *mishuud* heeft. Wij komen in het Hoofdst. over Woordontleding op dit onderw. terug. Bijzonder belangrijk is Kinker l.l. bl. 175 en volg.

Kaapsch Taaleigen.

231. Na hetgeen hiervan bij de hulppww. gezegd is, merken wij alleenlijk aan, dat in de platte spraak alle uitgg. van den tegenw. T. verzwegen worden : *ek kom*, *jij kom*, *hij kom* ; *ons kom*, *jullie kom*, *hullie kom*.

ELFDE HOOFDSTUK.

VERVOEGING VAN ONGELIJKVLOEIJENDE WERKWOORDEN.

Kenmerk van een ongelijkvl. wkw.

232. Het kenschetsende der ongelijkvl. wkw. ligt in de wijze hoe zij het verledene uitdrukken. Dat geschiedt in de aant. en aanv. WW. door verandering van wortelklinker, en in het deelw. door voorvoeging van *ge* vóór